

SULTAN İLAHİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Altı Aylık Hakemli Kısa Makale, Araştırma ve İnceleme Dergisi

Vol./Cilt: 2, Issue/Sayı: 2, ss. 195-215, December/Aralık 2024

Semerkant Tahtına Giden Yolda Emir Timur ile Emir Hüseyin Mücadelesi*

The Struggle of Emir Timur and Emir Hussein on the Road to the Throne of Samarkand

Said Muhammed AKTAŞ¹

Erşahin Ahmet AYHÜN²

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Aktaş, Said Muhammed, Ayhün, Erşahin Ahmet. "Semerkant Tahtına Giden Yolda Emir Timur ile Emir Hüseyin Mücadelesi". *Sultan İlahiyat Araştırmaları Dergisi (SİAD)* 2/2 (Aralık 2024), 195-215. <https://zenodo.org/10.5281/zenodo.14583445>

CC BY-NC 4.0

Öz

Emir Timur ve Emir Hüseyin arasındaki mücadele, siyasi istikrarsızlıkların sürdüğü XIV. yüzyılın Orta Asya'sında yaşanmış önemli bir güç savaşı olarak tarihe geçmiştir. Timur, liderlik ve strateji yetenekleri sayesinde hızla yükselirken, aynı hedefleri paylaştığı kayınbiraderi Hüseyin ile ittifak kurmuştur. Genç yaşta yolları kesişen iki lider arasındaki bu dostluk ve müttefik ilişkisi, zamanla yerini amansız bir mücadeleye bırakmıştır. Bu mücadele, zaman zaman Timur ve Hüseyin arasındaki kadim dostluk ve akrabalık sebebiyle yatışmış olsa da Emir Hüseyin'in bölgede tek başına hâkim olma arzusu, Timur'un büyüyen siyasi ve askeri gücüyle çatışmasına sebebiyet vermiştir. Bu rekabet, Orta Asya'daki siyasi birlikteliği sağlamak ve Mâveraünnehir bölgesinin kontrolünü ele geçirmek adına yapılan çeşitli savaşlarla sürmüştür. Netice itibarıyla Timur, Hüseyin'i mağlup ederek Mâveraünnehir bölgesinin hâkimi olarak Timurlu Devleti'nin temellerini atmıştır. Timur'un Hüseyin ile mücadelesi, Semerkant'ı yeniden imar etmesi ve askeri başarıları Türk-İslam tarihinde önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Bu mücadelenin sonuçları aynı zamanda bir dönemin kapanışını ve Timur önderliğinde yeni bir devrin başlangıcını simgelemektedir. Timur'un bu zaferi, Orta Asya'daki siyasi dengelerin yeniden şekillenmesine sebebiyet vermesi ve Türk-İslam dünyasında bıraktığı derin etkiler bakımından ayrıca önem teşkil etmektedir. Bu çalışmada; Emir Timur'un hayatı, karakter oluşumuna etki eden olayları ve yönetim hususunda prensip edindiği siyaset anlayışına dair genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Semerkant, Emir Timur, Emir Hüseyin, Maveraünnehir, Kürekan.

Öne Çıkanlar

- Semerkant, Orta Asya'da askeri, siyasi ve ekonomik açıdan kritik bir konuma sahiptir.

* Araştırma Makalesi / Research Article, Geliş Tarihi / Date Received: 13.11.2024, Kabul Tarihi / Date Accepted: 31.12.2024, Yayın Tarihi / Date Published: 31.12.2024.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, TÜRKİYE. E-Mail: said.m.aktas16@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8881-8301>.

² Dr. Öğretim Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Anabilim Dalı, Eskişehir, TÜRKİYE. E-Mail: eyahun@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2444-439X>.

- Timur'un ilim adamlarına gösterdiği önem, devlet yönetimi konusunda günümüzü aydınlatan değerli dersler barındırmaktadır.
- Timur, bilim adamlarına devlet yönetimine ilişkin düzenlemeler yaptırmıştır.
- Timur'u tarihteki diğer başarılı komutanlardan ayıran en önemli noktalardan biri; devlet yönetiminde ilim adamlarından fikir almayı kendisine prensip edinmiş olmasıdır.
- Timur'un Semerkant'ı hakimiyeti altına almasıyla birlikte imar faaliyetlerine başlaması ve burada ilim adamlarını toplaması Semerkant'ı bir Türk-İslam başkentine dönüştürmüştür.
- Emir Timur, yalnızca askeri dehası ve geliştirdiği savaş teknikleriyle değil yönetim becerileriyle de karşımıza çıkmaktadır.

Abstract

The struggle between Emir Timur and Emir Hussein has gone down in history as an important power struggle in the politically unstable Central Asia of the fourteenth century. As Timur rose rapidly thanks to his leadership and strategic skills, he formed an alliance with his brother-in-law Hussein, with whom he shared the same goals. This friendship and alliance between the two leaders, whose paths crossed at a young age, gave way to a relentless struggle. Although at times this struggle subsided due to the ancient friendship and kinship between Timur and Hussein, Emir Hussein's desire to dominate the region alone caused him to clash with Timur's growing political and military power. This rivalry continued with various wars fought to ensure political unity in Central Asia and to gain control of the Mâveraunnehir region. As a result, Timur defeated Hussein and laid the foundations of the Timurid State as the ruler of the Mâveraünnehir region. Timur's struggle with Hussein, his reconstruction of Samarkand and his military successes earned him an important place in Turkish-Islamic history. The results of this struggle also symbolize the end of an era and the beginning of a new era under Timur's leadership. This victory of Timur is also important in terms of the reshaping of the political balances in Central Asia and the profound effects it left on the Turkish-Islamic world. This study provides an overview of the life of Emir Timur, the events that influenced his character formation, and his political approach to governance.

Key Words: *Samarkand, Emir Timur, Emir Hussein, Transoxiana, Kurekan*

Highlights

- Samarkand holds a critical position in Central Asia in terms of military, political, and economic aspects.
  - Valuable lessons for the present can be drawn from the regulations on state governance personally dictated by Timur to scholars.
  - Timur had scholars draft regulations regarding state governance.
  - One of the most significant aspects that set Timur apart from other successful commanders in history is his principle of seeking advice from scholars in state governance.
  - Timur's initiation of reconstruction activities and gathering of scholars in Samarkand after bringing it under his control transformed the city into a Turkic-Islamic capital.
  - Emir Timur stands out not only for his military genius and innovative war techniques but also for his exceptional governance skills.
-

1. Giriş

Türklerin Türkistan'da kurduğu en büyük devletlerden biri olan Timurluların tarihine bir nebze ışık tutmak amacıyla kaleme alınan bu makalede, görkemli yapılarıyla dikkatleri çeken, bir zamanlar Dünya siyasetinde oldukça önemli bir yere sahip olan Semerkant tahtına oturma mücadelesinde enişte ve kayınbirader arasındaki mücadele açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Türklerin Türkistan'da kurduğu en büyük devletlerden biri olan Timurluların tarihine bir nebze ışık tutmak amacıyla bu makale kaleme alınmıştır. Makalede görkemli yapılarıyla dikkat çeken ve bir zamanlar Dünya siyasetinde oldukça önemli bir yere sahip olan Semerkant tahtına oturma mücadelesinde enişte ve kayın arasındaki mücadele açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Uğrunda mücadele edilen Semerkant'ın öneminden bahsedildikten sonra, hemen hemen girdiği bütün savaşları kazanan Timur'un tarih sahnesine çıkışı, hayatı, kişiliği ve idari vasıfları ele alınmıştır. Önce müttefik iken sonradan hasım olan iki liderin taht mücadelesi ele alınmıştır.

2. Maveraünehir Bölgesinin İdare Merkezi Semerkant

VIII-XII. yüzyıllar arasında Türk-İslam Medeniyetinin gelişmesinde çok mühim bir yere sahip olan Maveraünnehir bölgesinde yer alan Semerkant, İslam tarihinde mümtaz bir yere sahiptir. Fethiyle birlikte Müslüman âlim, tüccar ve sanatkârlarını celbeden Semerkant, kısa zamanda bölgenin idâre merkezi haline gelmiştir. İlim ve kültürde zirveye ulaşan bu merkezde İslam Dünyasının büyük âlim, mütefekkir ve sanatkârları yetişmiştir. Ayrıca İpek yolu üzerinde bulunmasından dolayı önemli bir ticaret merkezi olmuştur.³

Ayrıca, Semerkant'ın bilim tarihine en büyük katkılardan biri de kâğıt üretimidir. Kâğıt, Talas (751) muharebesinden sonra ilk kez Çin dışına çıkarılarak Semerkant'ta üretilmeye ve İslam coğrafyası başta olmak üzere bütün dünyaya ihraç edilmeye başlanmıştır.⁴ Kâğıt çağlar boyu önemini hiç yitirmeden bilim dünyasına hizmet etmektedir.

Tarihi açıdan Semerkant, Orta Asya'nın en eski ve kültürel açıdan en zengin şehirlerinden biridir. M.Ö. VII. yüzyılda Sakalar tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. M.S. IV. yüzyılda Büyük İskender tarafından ele geçirilen Semerkant, daha sonra Samanî, Gazneli ve Karahanlılar gibi çeşitli İslam devletlerinin egemenliği altında girmiştir. Şehir, özellikle XIV. yüzyılda Timur'un başkenti olmasıyla zirveye ulaşmıştır. Timur, Semerkant'ı bilim, sanat ve kültür merkezi haline getirmiş; burada medreseler, camiler ve türbeler inşa ettirmiştir. Timur'un torunu âlim sultan Uluğ Bey, Semerkant'ta önemli astronomi çalışmalarına ev sahipliği yapan bir rasathane kurmuştur. Rus İmparatorluğu'nun bölgeyi ele geçirmesiyle XIX. yüzyıl sonunda yeni bir döneme giren ve günümüzde Özbekistan sınırları içinde bulunan

³ Osman Aydın, *Fethinden Yıkılışına Kadar (93-389/11-999) Semerkant Tarihi*, (İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2011), 15.

⁴ Hakkı Dursun Yıldız, *İslâmiyet ve Türkler*, (İstanbul, 1976), 36-38.

Semerkant, büyüleyici tarihi dokusunu korumaktadır.⁵ Semerkant tarihi ve önemi hakkında birçok tarihi kaynak⁶ ve güncel araştırmalar⁷ mevcuttur.

3. Timur'un Hayatı, Kişiliği ve Yönetim İlkeleri

Timur, 9 Nisan 1336 yılında günümüz Özbekistan sınırları içerisinde yer alan Keş (Şehr-i Sebz) ilinin Hoca Ilgar Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Doğduğu yıl on iki hayvanlı Türk takvimine gören sıçan yılıdır. Babası, Barlas boyuna mensup Emîr Taragay, annesi ise Tekine Hatun'dur.⁸ Timur'un Babası; yalnızca mensubu olduğu boy içerisinde değil tüm Çağatay ulusunda itibarlı

⁵ Osman Aydın, "Semerkant", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXVI, (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi 2009), 481-844.

⁶ Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb, *Kitabu'l Buldan*, nşr. M. J. De Goeje, (Londra, 1891); Ebû Ali Ahmed b. Amr b. Rüşd, *el-A'lâku'n-nefise*, VII, nşr. M. J. De Goeje, (Leiden 1891); Ebû'l-Kâsım Ubeydullah b. Abdullah b. Hurdazbih, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, nşr. M. Mahzûm, (Beirut, 1988); Ebû Abdillâh b. Muhammed b. İshâk el-Hemedânî, *Kitâbu'l-buldân*, thk Yusuf el-Hâvî, (Beirut, 1996); Ebu'l-Hasan Ali b. Huseyin el-Mes'ûdî, *Murâcu'z-zeheb ve Medâinu'l-Cevher* thk. M. Muhammed Kamîha, I-IV, (Beirut, 1986); Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed el-İştahrî, *Kitâbu'l-mesâlik ve'l-memâlik*, nşr. M. J. De Goeje, (Leiden, 1967); Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Havkal, *Sûretu'l-arz*, thk. Kramers – Johannes Heind, (Leiden, 1938); Şihabuddin Ebî Abdillâh Yâkut b. Abdillâh el-Hamevî, *Mu'cemu'l-buldân*, I-IV, (Beirut: Dâru's-sâdir, ty.); Ebû Sa'd Abdulkerim b. Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî, *Kitâbu'l-ensâb*, thk Abdullah Ömer el-Bârûdî, I-V, (Beirut, 1988); İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Esîr, *el-Lubâb fî Tehzîbi'l-ensâb*, I-III, (Beirut, ty.); Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni, *Âsârü'l-bilâd ve ahbâru'l-'ibâd*, (Beirut, ty.); Halife b. Hayyât, *Târih*, thk. Ekrem Ziya el-'Umerî, (Riyad, 1985); Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târihu'r-Rusûl ve'l-mulûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, I-XI, (Kâhire, ty.); Ebu Muhammed Ahmed b. A'sem el-Kûfî, *Kitâbul-futûh*, I-IV, (Beirut, 1986); İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fî't-târih*, nşr. Carolus Johannes Tomberg, I-VIII, (Beirut, 1965); Necmeddîn Umer b. Muhammed b. en-Neseî, *el-Kand fî zikr-i ulemâi Semerkand*, thk. Nazar Muhammed el-Faryâbî, (Suudi Arabistan: Mektebetu'l-kevser, 1991); Ebû Tâhir Semerkandî, *Semeriyye*, nşr. İrec Afşar, (Tahran, 1343/1924); Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer en-Nerşahî, *Târihu Buhârâ*, Farsçadan Arapçaya çev. ve thk. Emîn Abdulmecid Bedevî-Nasrullah Mubeşşir et-Tırâzî, (Kâhire, 1965); Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Tezkiretu'l-huffâz*, thk. Abdurahman b. Yahyâ el-Muallimî, I-IV, (Beirut, 1374); Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *A'lâmu'n-nubelâ*, thk. Şu'ayb Arnavud-Huseyn Esed ve arkadaşları, I-XXV, (Beirut, 1990); Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Târihu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhiri ve'l-'Alâm*, thk. Umer Abdusselam et-Tedmûrî, I-XXXVII, (Beirut, 1990); İbn Hâcer Şihâbuddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzîb*, I-VI, (Beirut, 1991); Kâtip Çelebî Mustafa b. Abdillâh el-Kostantinî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-Kutubi ve'l-funûn*, thk. Muhammed Şerafettin Yaltkaya, I-II, (İstanbul, 1941); Vassilij Viladimiroviç Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, (Ankara, 1990); Fuat Sezgin, *Târîhu't-turasi'l-Arabî*, Almancadan Arapçaya çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî, Saïd Abdurrahîm, I-II [IX cilt halinde], (Suudi Arabistan, 1983-1984).

⁷ Vassilij Viladimiroviç Barthold, *Four Studies on the History of Central Asia*, (Leiden 1962); Dursun Ali Akbulut, *Arap Fütûhâtına Kadar Mâveraünnehir ve Horasan'da Türkler*, (Erzurum 1984); W. Eberhard, "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbî Asya Halklarının Medeniyeti", *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII (İstanbul, 1925); Bahaeddin Öngel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, (Ankara, 1984); Nazmiye-Zeki Velidi Togan "Peygamber Zamanında Şarkî ve Garbî Türkistan'ı Ziyaret Eden Çinli Budist Rahibi Huen-Çang'ın Bu Ülkelerin Siyasî ve Dîni Hayatına Ait Kayıtları", *İslâm Tatvikleri Esntitüsü Dergisi*, IV, 1, (İstanbul, 1964), 21-64; Hamilton Alexander Roskeen Gibb, *Orta Asya'da Arap Fütûhâtı*, çev. M. Hakkı, (İstanbul, 1930); Akdes Nimet Kurat, "Kuteybe b. Müslim'in Harizm ve Semerkand'ı Zaptı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VI, 5 (Ankara 1948), 385-415; Zeki Velidi Togan, *Umûmi Türk Tarihine Giriş*, (İstanbul 1981); L. Ligeti, *Bilinmeyen İç Asya*, Macarcadan çev. Sadettin Karatay, (Ankara, 1986); David A. Law, *From Samaria to Samarkand: The Ten Lost Tribes of Israel*, (Amerika, 1992); Bahaeddin Öngel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, (Londra, 1905); Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, (Ankara, 1985); Eşref Buharalı "İstahrî ve Havkal'ın Haritalarına Göre Mâveraünnehir", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 99 (İstanbul 1995), 29-77; Şemsettin Günaltay, *Müslümanlığın Çıktığı ve Yayıldığı Zamanlarda Orta Asya'nın mûmi Vaziyeti*, (Ankara, ty.); Zekeriya Kitapçı, "İslamiyetin Asya Türk Medeniyetinin Beşiği Semerkand ve Havalisinde İlk Yayılışı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 25 (İstanbul 1983), 109-135; Hasan Kurt, *Emevi ve İlk Abbâsi Halifeleri Döneminde Buhara Bölgesi*, (Ankara, 1997); Sönmez Kutlu, *Mürcie ve Horasan-Maveraünnehir'de Yayılışı*, (Ankara, 1994); Osman Aydın, "Necmuddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Neseî: el-Kand fî Zikri Ulemâi Semerkand", *İLAM Araştırma Dergisi*, III, 1 (İstanbul, 1998), 229-236.

⁸ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emir Timur (Zafernâme)*, çev. D. Ahsen Batur, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 25.

aynı zamanda mütevazı ve dindar fıtrata sahip bir bey idi.⁹ Bu sebeptendir ki Timur da babası gibi ilme ve âlime kıymet veren dindar bir kimse olarak yetişmiştir.

Timur; dünyaya gözlerini açtığı coğrafya itibarıyla Çağatay Hanlığının çökmeye yüz tuttuğu, Mâverâünnehir bölgesinde siyasi istikrarsızlıkların olduğu ve kabile reislerinin birbiri arasında sürekli güç savaşı verdiği bir bölgede çocukluğunu geçirmiştir.¹⁰ Timur, gençlik döneminde; Çağataylar ve Moğollar arasında sık sık gerçekleşen çatışmalara katılmış, kendisine müttefikler aramış ve savaş yetenekleri sayesinde genç yaşında adından söz ettirmiştir. Timur'un askeri başarıları büyük ölçüde yeteneklerini sergileyebileceği bir ortamda büyümesinden yani; Orta Asya'nın bu karmaşık siyasi yapısından kaynaklanıyordu. Hayat tecrübelerini böylesine kaotik bir ortamda edinmiş olan Timur; bu durumu yetenekleriyle yönetmeyi bilmiş ve düşmanlarına karşı mücadelede her zaman zekâyı ön planda tutmuştur. Din adamlarıyla sohbet ederek bilgisini arttırmaya çabaladığı kadar zekâ oyunlarına da ilgi duymuştur. Öyle ki en sevdiği oyun olan satrançtaki bilgisini geliştirmek için normalin iki katı büyüklüğünde ve ilave taşların eklendiği yeni bir satranç tahtası yaptırmıştır.¹¹ Bu çok daha karmaşık hale gelen yeni satranç tahtasında farklı taktikler deneyerek strateji yeteneğini geliştirmeye çalışmıştır.¹²

Timur; kendi zekâsını geliştirmeye özen gösterdiği kadar başkalarının fikirlerine de önem vermiştir. Öyle ki; detaycı kişiliği sebebiyle bütün ihtimalleri tek tek düşünür, meclisini toplayıp istişare etmeden asla harekete geçmezdi. Sefere çıkmadan önce her yana muhbirlerini ve casuslarını gönderir onlardan aldığı malumatlara göre stratejisini kurardı. Timur öyle tedbirler alırdı ki, bu tedbirleri aşmak mümkün değildi.¹³ Her kritik adımından önce istişare meclisi kurmayı âdet haline getirmiştir.”İnsanlardan istişare eden hiçbir zaman yanılmaz ve düzenli olarak işlerinin sonucunu tartışan kişi asla pişman olmaz. Benim istişare meclisimde herkes istediği kadar konuşsun ve hiç çekinmeden istediği fikri söylesin. Eğer hata ederse bir şey kaybetmez, ama isabet ederse kendisine iki sevap vardır,”¹⁴ diyerek devlet erkânını da kendi huzurunda çekinmeden konuşmaya teşvik etmiştir. Timur'un istişareyi bir yönetim ilkesi haline getirmesinde Pîrim dediği Ebû Bekir Taybâdi'nin kendisine yazdığı bir nasihat mektubunun büyük etkisi vardır. “*Ey muzaffer Timur! Devlet işlerinde şu üç şeyi ihmal etme: Birincisi istişare, ikincisi sabır, üçüncüsü sağlam ve uyanıklıkla iş yapma. Çünkü istişaresiz giden saltanat yolu yanlış, sonu pişmanlık olur.*” Timur, Pîri Ebû Bekir Taybâdi'nin öğütlerini tutmuş ve saltanat işlerinde en doğru kılavuzunun bu öğütler olduğunu, siyaset işlerinin dokuz kısmını istişareyle bir kısmını da kılıçla çözdüğünü söylemiştir.¹⁵

⁹ İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000), 4.

¹⁰ Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk Bozkırların Son Göçebe Fatih*, çev. Zuhâl Bilgin, (İstanbul: Kronik Kitap Yayınları, 2018), 30.

¹¹ Yezdi, *Zafername*, 473.

¹² Harold Albert Lamb, *Emir Timur*, çev. A. Göke Bozkurt, (İstanbul: İlgî Kültür Sanat Yayınları, 2022), 83.

¹³ Yezdi, *Zafername*, 474.

¹⁴ Musa Şamil Yüksel, “Arap Kaynaklarında Timur”, *Bilgi-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (Aralık 2004), 99.

¹⁵ Kutlukhan Şakirov-Adnan Aslan, *Timur'un Günlüğü - Tüzükât'ı Timur-*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2010), 24.

Meclisinde her zaman tarih, hukuk ve şeriat âlimlerini bulunduran Timur; tıpkı Cengiz Han gibi onlara huzurunda münakaşa ortamı hazırlar kendisi de gözlem yapardı.¹⁶ Timur'un tarihe ve âlimlere olan sevgisini daha iyi anlamak için meşhur âlim ve devlet adamı İbn Haldun ile görüşmesini örnek verebiliriz. Timur, Şam'ı kuşattığı sırada İbn Haldun'un Mısır Sultanı Ferec ile şehre geldiğini öğrenmiş, kendisini davet etmiş ve onu gayet güzel bir şekilde de ağırlamıştır. Timur, burada İbn Haldun'a karşı oldukça sıcak davranmış ve tüm isteklerini yerine getirmiştir. Bu görüşme ile aralarında samimi bir hava oluşmuştur.¹⁷ Timur, ilginç sorular yönelterek tarih bilgisiyle İbn Haldun'u da şaşırtmıştır.¹⁸ Nitekim Timur, tarih kitaplarına, peygamber kıssalarına, geçmiş hükümdarların hayat hikâyelerine karşı çok meraklıydı. Sürekli bu hikâyeleri okutur ve okuyan kişi bir yerde hata yapsa hemen ezberden hatasını düzeltirdi.¹⁹ Ayrıca Timur; tarihe ve tarihçiye olan ilgisini kendi dilinden şu cümlelerle anlatmıştır:

"... Tefsir, hadis âlimleri başta olmak üzere; Peygamberler, evliya kıssaları, padişah haberleri, bunların saltanat tahtına nasıl yetiştiklerini, devletlerin hangi sebeplerden dolayı zevâle uğradığını bunlara sorup işitir idim. Her birinin iş ve sözlerinden tecrübe çıkarıp, geçmiş gelecek dünya vakıalarından haberdar olurum. Onların sayesinde gelmiş geçmiş âlem durumundan haberdar olurum."²⁰

4. Timur'un Tarih Sahnesine Çıkışı

Mâverâünnehir ve Doğu Türkistan halkı uzun yıllar Cengiz Han ve çocuklarının kurmuş olduğu devletlerin hâkimiyeti altında yaşadılar. Bölge halkının Cengiz Yasalarına göstermiş olduğu bağlılık yüzyıllar sonra bile hala geçerliliğini korumaktaydı. Tek bir siyasi gücün olmadığı dönemlerde dahi Cengiz'in torunlarına ve yasalarına karşı bakışları değişmemiştir.²¹ 1360 yılına gelindiğinde ise Semerkant ve civarındaki karışık durumdan yararlanmak isteyen Cengiz Han'ın torunlarından Doğu Türkistan bölgesinin hâkimi Tuğluk Timur; Mâverâünnehir'e geldiğinde bazı beyler bölgeyi terk etmişlerdi. Buna rağmen Timur, Tuğluk Timur'a bağlılığını bildirmiştir. Bu sebeple; atalarının yurdu olan Keş ve yöresi kendisine bırakılmıştır.²² Ayrıca Tuğluk Timur; 10 bin kişilik bir tümenin komutasını da Timur'a vererek güvenini göstermiştir. Timur o zamanlar 25 yaşları civarındaydı.²³

Bu sıralarda Emir Kazagan'ın torunu Hüseyin, Kazagan'ın oğlu Abdullah'ın öldürülmesinin intikamını almak üzere harekete geçmişti. Mâverâünnehir'de o sırada Abdullah'ın ölümünde rol oynayan ve hâkimiyetini Çağatay ulusuna tam anlamıyla kabul ettirememiş olan Suldız

¹⁶ Mahmut Esat Bozkurt, *Aksak Demir'in Devlet Politikası*, (İstanbul: Analiz Basım Yayınları, 2005), 34.

¹⁷ Yüksel, "Arap Kaynaklarında Timur", 103.

¹⁸ Jean Paul Roux, *Aksak Timur İslam'ın Kutsal Savaşçısı*, çev. Ali Rıza Yalt, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1994), 137.

¹⁹ Yezdi, *Zafernâme*, 474.

²⁰ Şakirov-Aslan, *Tüzükât'ı Timur*, 84.

²¹ İlyas Kılıç, *Emir Timur'un Devlet Kurma Mücadelesi 1336-1370*, (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 30.

²² Aka, *Timur ve Devleti*, 5.

²³ Roux, *Aksak Timur*, 57.

Bayan vardı. Suldız Bayan Yezdî'nin Zafername'sinde geçen ifadeye göre içkici ve aylak biriydi.

“Bu Suldız Bayan, halim selim ve zararsız bir kişiydi, ama çok içerdi. Gonca ve lale gibi şarap testisiz ve kadehsiz geçen vakti yok idi. Yılda bir hafta bile ayık gezmezdi. Bu yüzden insanlar arasında her yerde kavgalar çıktı.”²⁴ Nitekim bu bölgenin insanı böyle kimseleri lider olarak görmezdi. Emir Hüseyin, Mâverâünnehir'de sözü geçen güçlü beylerle ittifak kurarak Suldız Bayan'ın Bedeşan bölgesine kaçmasını sağladı.²⁵ Böylece Emir Hüseyin bölgede yeni bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Timur ise Emir Hüseyin'in kız kardeşiyle evli olması sebebiyle aralarında doğal bir ittifak vardı.

Yaşanan son gelişmeler üzerine Tuğluk Timur, 1361'de ikinci defa Mâverâünnehir'e geldi.²⁶ Tuğluk Timur ikinci seferinde hâkimiyetini tam anlamıyla gerçekleştirmek için çok daha sert önlemler aldı. Emir Hüseyin'in kurduğu düzeni bozdu, isyan çıkartacağını düşündüğü kişileri öldürttü ve kabilelerini yok etti.²⁷ Daha sonra Tuğluk Timur, oğlu İlyas Hoca Oğlan'ı Mâverâünnehir bölgesinin idaresinde bırakarak Timur'u da hizmetine tayin etmiştir.²⁸ Timur bu durumdan büyük rahatsızlık duymuştur. Duyduğu rahatsızlığı kendi dilinden şu cümlelerle anlatmıştır:

“Bana verdiği sözü bozup (Tuğluk'un Keş bölgesini Timur'a daha önce vermesiydi) hükümeti benden alarak oğlu İlyas Hoca'ya teslim etti. Beni ona vezir ve başkumandan tayin etti. Benim bu işten rahatsız olduğumu görünce, benim dedem Kaçuvlu Bahadır ile onun dedesi Kubul Han arasında yapılan ahidnâme'yi gösterdi. Bu ahidnâme: -Hanlık Kubul oğullarında, Komutanlık Kaçuvlu oğullarında olsun diye pulat bir levha üzerine yazılmış idi. Bunu okuyup gördükten sonra uluların kararı bozulmasın diye kumandanlığı kabul ettim. Lâkin Mâverâünnehir'de bunların cebir ve zulümleri günden güne artmaya başlamıştı. Şöyle ki, peygamber evlâdı seyyidzâdelerden yetmiş kişiyi esir tutmuş idiler. İlyas Hoca ise siyaset işlerinden anlamadığından, hanlık heybeti de olmayınca, kendi emirlerini kötü işlerden vazgeçiremiyordu. Lâkin ben, bunlara karşı koyarak, her zaman üstün gelerek zâlimlerin elinden mazlumları kurtarıyordum.”²⁹

Mâverâünnehir bağımsız yaşamaya alıştı. Moğol hâkimiyeti altında yaşama zor dayandı. Ne iktidarı elinde bulunduran Türk soyluları ne de kent halkı bu yeni durumu memnuniyetle karşılamadılar. Moğollar yerli halka karşı küstahça davranmaya başlamışlardı ve yerli halk aşağılanıyordu. Vergiler de gitgide ağırlaştı. Ayrıca İlyas Hoca Oğlan babasının seviyesinde bir lider değildi.³⁰ İlyas Hoca Oğlan'ın siyaseten zayıf biri olması ve yerel halka zulmetmesi

²⁴ Yezdî, *Zafername*, 34.

²⁵ Aka, *Timur ve Devleti*, 5.

²⁶ Yezdî, *Zafername*, 41.

²⁷ Kılıç, *Timur'un Devlet Kurma Mücadelesi*, 36.

²⁸ Nizamüddin Şâmi, *Zafername*, çev. Necati Lugal, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987), 22.

²⁹ Şakirov-Aslan, *Tüzükât'ı Timur*, 29.

³⁰ Roux, *Aksak Timur*, 58.

sebebiyle Timur daha fazla tahammül edemedi ve Hiva yakınlarında Emir Hüseyin'e katılmak üzere terk-i diyâr eyledi.³¹

Timur'un bu vakitten sonra yeni bir plan ve yeni bir ittifak kurması gerekiyordu. Hanla ilişkisini kesmiş, bağımsız bir komutan olarak Timur için; kayınbiraderi Emir Hüseyin ile ittifak kurmak en mantıklı hareket olacaktır. Nitekim Emir Hüseyin de Han'dan kaçarak çöle sığınmıştı. Emir Hüseyin, Timur'dan birkaç yaş büyüktü ve bu sebeple kendisini ondan üstün görüyordu. Lâkin bir taraftan da genç Timur'un savaş yeteneklerini takdir ediyordu. Timur ise Hüseyin'in hırsına anlam veremiyor yalnızca bir müttefike sahip olmaktan dolayı seviniyordu.³² Birbirini iyi tanıyan bu iki eski dost aynı zamanda birbirlerine tam anlamıyla güvenemeyeceklerini de iyi bilecek kadar öngörülüydüler.³³ Timur'un eşi Olcay Hatun ise bu iki dostun arasındaki bir bağ idi. Keskin zekâlı ve güler yüzlü bir kadın; tam manasıyla Emir Kazgan'ın torunuydu.³⁴

5. Tuğluk Timur'a Karşı Oluşturulan İttifak: Timur ve Hüseyin

Timur; kendisinden daha güçlü olan düşmana karşı kurtuluşu kaçmakta aramış ve doğru zamanı beklemek üzere yeni ittifak planları kurmuştur. Karısını da yanına alarak 60 adamıyla birlikte dağlara sığınmış Mâverâünnehir'in dışına çıkararak kuvvetlenmeyi ümit etmiş ve daha önce çok defa yardımına koştuğu kayınbiraderi Emir Hüseyin ile ittifak kurmayı düşünmüştür. Yol boyunca adamları hep Timur'u terk etmiş en son Emir Hüseyin'in yanına vardığında yedi kişi kalmıştır. Timur yine de bu yedi kişiyle dünyayı fethedebileceğine olan inancını yitirmemiştir.³⁵

Hüseyin ve Timur; bu vakitten sonraki üç yılın çoğunu yanlarında bir avuç adam ile bir orada bir burada kaçak bir şekilde ve kendilerine destek arayarak geçirdiler. İkisi içinde çok zor geçen yıllarda yerel güçlerin elinde defalarca hezimete uğradılar. Ancak Timur yine de; Herat emiri Melik Mu'izzeddin, Mübarekşah Senceri gibi faydası dokunacak birkaç ittifak edinmeyi başarmıştır.³⁶ Timur; yaşadığı bu zorlu dönemi kendi ağzından saltanat mücadelesini, ordusunu ve devleti yönetme prensiplerini anlattığı *-Tüzükât'ı Timur-* eserinde şöyle ifade etmektedir;

"Harezmi çöllerinde başıboş gezinirken, her taraftan gelip bana katılanların sayısı altmış atlıya ulaştı. Bunu görünce kendime sordum: <Eğer aynı yerde devamlı kalırsam ne olacağı belli olmaz. Buradaki insanların niyetleri bozulup, düşmanlarımıza haber verirlerse, o zaman bize yeniden sıkıntı doğar. En iyisi, buradan giderek kimsenin gitmediği taraflara yerleşelim.> diye Horasan'a doğru yöneldim."³⁷

³¹ Manz, *Timurlenk*, 93.

³² Lamb, *Emir Timur*, 52.

³³ Kılıç, *Timur'un Devlet Kurma Mücadelesi*, 42.

³⁴ Lamb, *Emir Timur*, 53.

³⁵ Manole Neagoe, *Bozkırın Üç Atlısı*, çev. Müstecip Ülküsal, (İstanbul: Çatı Kitapları Yayıncılık, 2004), 133.

³⁶ Manz, *Timurlenk*, 93.

³⁷ Şakirov-Aslan, *Tüzükât'ı Timur*, 33.

Timur ile Hüseyin Horasan'a giderlerken ikisini yakalayıp bu durumu fırsata çevirmek isteyen Ali-Bek Canikurbani 60 adamı silahlandırarak onların peşine takmıştır. Netice itibariyle tuzağa yakalanan Timur ve Hüseyin, Mahan civarında karanlık ve pire dolu bir eve hapis oldular. 62 gün burada tutsak kaldıktan sonra serbest bırakılan Timur ve Hüseyin bu sürede Sencer Oymağının beyi Mübarekşah'dan çok yardım görmüşlerdir.³⁸ Bu vakitten sonra Timur ve Hüseyin Çağatay'dan bazı emirleri yavaş yavaş etraflarına toplamaya başladılar fakat yine de çok fazla dikkat çekmemek için birbirlerine ihtiyaç duydukları anda tekrar buluşmak üzere sözleşerek ayrıldılar.

Timur ile Hüseyin bin türlü cendereden geçtikleri bu zorlu süreçte hem hayatta kalmak için hem de yeni ittifaklar edinmek için bazen müşkül duruma düşmüş reislerin emrine giriyorlardı. Yine böyle düşmanlarına karşı zor bir duruma düşmüş olan Sistan hâkimi Melik Fahreddin onları yardıma çağırды. Timur ve Hüseyin burada 1000 kişilik bir kuvvetle destekte bulundular.³⁹ Çok çetin bir savaş oldu. Öyle ki; Nizamüddin Şâmi, *Zafernâme* eserinde bu savaşı “o kadar hadsiz hesapsız adam öldürdüler ki artık adam öldürmekten usanç geldi. On bine yakın insan atların ayakları altında mahvoldu,”⁴⁰ şeklinde tarif etmiştir. Netice itibariyle Sistan Hâkimi'nin düşmanını uzaklaştırdılar. Fakat Sistan Hâkimi Melik Fahreddin savaş gerçekleşmezden önce; “Düşmanımı bertaraf ettiğinizde karşılık olarak istediğiniz kadar kumaş ve mücevher vereceğim ve canım tenimde olduğu sürece size minnettar kalacağım”⁴¹ demesine rağmen sözünde durmamıştır. Bunun üzerine minnet etmeden geri dönmeyi düşünen Timur ve Hüseyin Sistan'dan ayrılırken kalabalık bir grup tarafından baskına uğramış ve Timur burada iki ok yarası almıştır. Biri sağ dirseğinden diğeri sağ bacağından. Timur'a daha sonra verilecek olan Türkçe'de “aksak”, Farsça'da “leng” olan sıfatın takılmasına sebep bu çatışmalar sırasında aldığı yaralardan olmuştur.⁴²

Ağır yaralarının iyileşmesini bekleyen Timur; bu vakitten sonra asıl hedefi olan Mâverâünnehir için tek yolun İlyas Hoca'yı mağlup etmek olduğu kanaatine varmıştır. Mâverâünnehir halkı ve belirli gruplar da aynı fikirde olacaklar ki bu dönemde Timur ve Hüseyin'in ordusuna 5000 kişi kadar katılmak için gelmiştir. İlyas Hoca bu gelişme karşısında endişeye kapılmıştır. Nitekim karşısındaki gücün biri Emir Kazgan'ın torunu diğeri de Müslümanlara sözü geçen Barlasların nüfuzlu bir kimsesiydi.⁴³ İlyas Hoca'ya karşı ve dolayısıyla Tuğluk Timur'a ve Moğollara karşı büyüyen bu muhalefetin altında yatan sebeplerden biri de Çağatay Ulusuna karşı nüfuzlu beylerin idam edilmesidir. Öyle anlaşılıyor ki, bu dönemde Çağataylarda idamlar nadir uygulanıyordu ve burada işler aşiretlerin topluca intikam alması şeklinde yürütüldüğü için bu tarz aşiret reislerini idam ettirmek hiç de mâkul

³⁸ Yezdi, *Zafernâme*, 45.

³⁹ Aka, *Timur ve Devleti*, 5.

⁴⁰ Şâmi, *Zafernâme*, 36.

⁴¹ Yezdi, *Zafernâme*, 47.

⁴² Roux, *Aksak Timur*, 61.

⁴³ Roux, *Aksak Timur*, 61.

bir iş değildi.⁴⁴ Hal böyle olunca ilk iki seferinde çok güçlü bir direnişle karşılaşmayan Tuğluk Timur'a karşı artık güçlü bir muhalefet vardı ve halk Emir Kazgan'ın torunu Hüseyin'in yanında yer almaya istekliydi.

Timur ve Hüseyin ittifak kurmalarındaki nihai sebep olan Tuğluk Timur'u ortadan kaldırma gayelerine şu vakitten sonra hiç olmadığı kadar yakındırlar diyebiliriz. Büyük savaşın eşiğine geldiğini iki tarafta biliyor ve kaçınılmaz sona doğru ilerliyorlardı. Fakat Timur ve Hüseyin için farklı olan durum bu sefer feodal güçlere karşı değil hanın güçlü ve düzenli ordusuna karşı koymak zorunda olmalarıdır.⁴⁵

Timur; bu işleri nasıl yapıp edeceğini endişeli bir şekilde düşündüğü bir gün uykusunda ona; "tasalanma ve rahat ol, çünkü Tanrı zafer ve saltanatı sana verdi"⁴⁶ dediğini duymuştu. Bunu hiç kimseye söylemeden Emir Hüseyin'e giderek anlatmış ve çıkacakları savaş için moral kazanmışlardı. Nihayetinde iki ordu Kubbe-i Metin denilen yerde karşı karşıya gelmişti. İki ordu da iki kola ayrılarak düzen aldılar. Bu tarafta sağ cenahı Emir Hüseyin, sol cenahı Emir Timur komuta ediyordu. Karşı tarafta ise sağ cenahı İlyas Hoca ve Hamid-Bek, sol cenahı Tuğ Timur ve Bekkicik komuta ediyordu. Savaş çetin bir şekilde başlamış, davul ve zurnaların gürültüsünden, dilâverlerin nârâlarından sanki gökyüzü düşecekmiş gibi sarsılacak duruma gelmişti.⁴⁷ Savaşın seyrini ve Emir Timur'un bu savaşta gösterdiği cesareti ve kahramanlıkları Şerefüddin Ali Yezdî; *Zafername* isimli eserinde (-ki Emir Timur'un hayatının büyük bölümünü teşkil etmesi bakımından en kıymetli kaynaktır.⁴⁸) şu şekilde anlatmıştır:

"Düşmanın öncü kuvvetleri kendilerinden gayet emin ve mağrur bir şekilde Hazreti Sahipkıran'ı karşılayıp atlarını sürdüler. Hazreti Sahipkıran yerinden kıpırdamadan, devletin temel direği gibi sapa sağlam durdu. Nusret elini ok yayına uzatıp, sol kolunu elif, sağ kolunu "dal" (د) harfi gibi yapıp ok atmaya başladı. Bunun üzerine diğer savaşçılar da onun gibi yapıp düşmanı ok yağmuruna tuttular. O kadar çok ok attılar ki, yel gibi üzerlerine gelen düşman savaşçıları yağmur gibi toprağa düştüler ve hayat suyunu toprağa verip yere yıkıldılar. Bu çarpışma sırasında Bekrin kabilesinden bahadırılıkta emsalsiz olan iki bey (biri Tuğ Timur, diğeri Bekkicik'in kardeşi Devletşah) ve her biri bir bölüğün komutanı olan iki şehzâde hayatlarını kaybettiler. İki taraf birbiriyle hayli vuruştı ve çarpışmalar düşmanın aleyhine olarak devam etti. Kendisine ilahi müjde verildiği ve evliyanın ruhu kendisine medet verdiği için "bize verdiği söze sadık olana hamdolsun" âyeti Hazreti Sahipkıran'dan yana tecellî eder iken, "canları sıkılmış vaziyette gerisin geriye dönüp giderler" hükmü ile sayıları deniz damlaları ve ağaçların yaprakları gibi kalabalık olan düşman darmadağın olarak kaçtı. "Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındandır."⁴⁹

Timur ve Hüseyin uzun zamandır yaşadıkları kaçak hayatlarının ardından hayalini kurdukları gibi Semerkant'a muzaffer komutanlar olarak geri döndüler. Böylece Moğolların bölgedeki

⁴⁴ Manz, *Timurlenk*, 94.

⁴⁵ Roux, *Aksak Timur*, 61.

⁴⁶ Yezdî, *Zafername*, 54.

⁴⁷ Yezdî, *Zafername*, 55.

⁴⁸ İsmail Aka, "Timur", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/177.

⁴⁹ Yezdî, *Zafername*, 56.

siyasi gücü kırılmış, bölge halkı da rahat bir nefes almıştır. İki Emir Çağatay Ulusunu geri kazanmak ve Semerkant'a geri dönmek için çok badireler atlattılar. Her ne kadar muzaffer komutanlar olarak geri dönmüş olsalar da bölgede hala Cengiz Han yasaları geçerliydi ve yasaya göre ülke yönetimi için bir Han gerekiyordu. İki Emir bu noktaya kadar ortak amaçlar uğruna birleşmişler, zafere ulaşmışlar fakat her zaman birbirlerine güvenmemeleri gerektiğini asla unutmamışlardı. Ve bu konuda her zamankinden fazla kavgaya tutuştular. Fakat netice itibariyle Cengiz Han yasalarından sapmanın olanaksız olduğu hususunda anlaşmaya vardılar.⁵⁰ İki Emir; bütün noyanları toplayarak bir kurultay tertitlediler. Burada Çağatay soyundan gelme Duva-Hân'ın şehzâdelerinden Kabul Şah Oğlan'ı Han tayin edip tahta oturtular.⁵¹ İki Emir'in hükümdarlığına meşruiyet kazandırmak için Kabul-Şah kukla bir lider olarak tahta oturmuştur. Sonrasında iki Emir kışı geçirmek üzere kendi merkezlerine doğru yol almışlardır.⁵² Geline bu noktada Timur ve Hüseyin Hint'ten Aral Denizi'ne kadar Asya'nın fiilen hâkimi olmayı başarmışlardı. Mânen Timur ve Hüseyin eşit konumdaydılar. Zira Timur ordunun başında ve kendi kuvveti de Hüseyin'e denkti. Fakat Emir Hüseyin; Kazagan'ın torunu, saltanat sahibi bir emirin oğluydu. Bu da siyasal üstünlük sağlıyordu. Bu şartlarda Timur, Hüseyin'den aşağı bir konumda bulunuyordu. Vergiyi toplayan Hüseyin idi. Fakat adalet dağıtan da Timur idi.⁵³ Bu durum Timur ve Hüseyin arasındaki küçük anlaşmazlıkları daha da derinleştiren bir mevzuya dönüşecekti. Anlaşılan o ki; gelinen bu nokta iki Emir için bir dönüm noktasıdır. İlerleyen süreçte aralarındaki ihtilaf büyümüş ve belki de en başından beri verdikleri güç savaşı gerçek bir kavgaya dönüşmüştür. Fakat sebebi her ne olursa olsun Semerkant tahtı bu iki Emir'e dar gelecektir.

6. Emir Timur ile Emir Hüseyin'in Mücadelesi

Timur; bu noktadan sonra Semerkant Emîri olan Hüseyin ile ittifakında birçok seferde onun destekçisi olmuş, askerî yeteneklerini ve siyasi becerilerini ispat etmiştir. Birbirleriyle hem ittifak hem dost hem de akraba olan iki Emir; bir döneme kadar çok iyi anlaşmışlar, girdikleri her beladan beraber kurtulmuşlardı. Fakat iki Emir'in de ortak olan hedefleri aynı zamanda birbirleriyle çatışan aynı hedefler demektir. İki Emir de Mâverâünnehir'e tek başına hâkim olmak istiyordu. Hal böyle olunca güçleri arttıkça istekleri de gizlenemez hale geldi. Anlaşmazlıklar arttı ve birisi için beklenen son yakın görünüyordu.⁵⁴

Timur'un Hüseyin'den ilk şüphelenmeye başladığı an, Şâmi'nin *Zafernâme* isimli eserinde şu şekilde aktarılmıştır:

“Emir Timur, Emir Hüseyin'den şüphelenmeğe başladığı zaman, kendi şeref ve haysiyetini muhafaza etmek için, ona muhalefet göstermeyi muvafık gördü. Çünkü eğer bir kimse hilekâr ve fenalık düşünen

⁵⁰ Roux, *Aksak Timur*, 63.

⁵¹ Yezdi, *Zafernâme*, 57.

⁵² Manz, *Timurlenk*, 96.

⁵³ Lamb, *Emir Timur*, 84.

⁵⁴ Kılıç, *Timur'un Devlet Kurma Mücadelesi*, 51.

gaddar bir düşmana itimad eder ise, kendi devlet ve saadetinin yüzünü kendi eliyle tırmalamış, yeis ve ümitsizlik toprağını kendi eliyle kendi emellerinin başına saçmış olur.”⁵⁵

İttifaklarının başladığı ilk günden itibaren birbirlerine karşı temkinli davranan bu iki dost zaman geçtikçe birbirlerini daha iyi tanımışlar ve ona göre davranmayı bilmişlerdi. Timur’un Emir Hüseyin hakkındaki düşüncelerini anlamanın en iyi yolu ise kendi ağzından yazılmış olan -Tüzükât-ı Timur- eserinde geçen cümlelerdir. Semerkant hâkimiyeti için İlyas Hoca’yla yapılan savaşın anlatıldığı on üçüncü kengeş bölümünün hemen sonunda Hüseyin hakkındaki fikirlerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Her Emîr kendini başkalarından büyük görerek <bu işi ben yaptım, düşmanı ben yendim, devlet benimdir> der. Bu emirleri kendime boyun eğdirmem lazımdı. Önceleri Mâverâünnehir’de saltanat kuran Emîr Kazagan’ın torunu Emîr Hüseyin benimle beraberdi. Onunla anlaşmam gerektiğinden, bunu kendime devlet ortağı kıldım. Bu kişi bana dost biri gibi görünse de bâtinî hasedden kaynaklanan gizli düşmanlığını içinde dâim saklardı. O kendini benden değerli görüp Turan tahtına oturmak isterdi.”⁵⁶

1365’te kış aylarını farklı yerlerde geçiren iki Emir; İlyas Hoca’nın Çağatay soylularını yok etmek üzere bahar aylarında geri geleceğini öğrendiler. Bu sebeple, Timur ve Hüseyin Moğolları durdurmak için tekrar bir araya gelmek zorunda kaldılar. Çarpışma, Taşkent ile Çinaz arasındaki Siriderya’nın kuzeyinde gerçekleşmiştir.⁵⁷ 22 Mayıs 1365’te Timur ve Hüseyin burada Moğollar tarafından ciddi bir yenilgiye uğramışlardır. Pek çok insan bu savaşta çamura saplanıp kalmış on binlerce kişi telef olmuştur.⁵⁸ Öyle yağmur yağmış ki; vakanüvisler de inanmamış olacak ki; bu yağmuru Moğolların büyü ile yağdırdıklarını, onların sihirbazlarının “yeddah” denilen taşları kullanarak doğa güçlerine hâkim olduklarını uzun uzadıya anlatmışlardır.⁵⁹ Oysaki Timur; gücünü ispat edeceği bu savaşı heyecanla beklemiş ve askerlerini yüreklendirmişti. Savaşın henüz başlarında da kendi komuta ettiği cenahı düşmana karşı üstün vaziyete getirmiş ve iki koldan saldırmak için Emir Hüseyin’den destek beklemişti. Emir Hüseyin’in kıskançlık damarları mı kabardı yoksa gerçekten ilerleme imkânı mı bulamadı, her nedense ordusunu yerinden kıpırdatmamıştır. Neticede Timur tek başına kalarak geri çekilmek zorunda kaldı. Timur kederinden bir daha Hüseyin’in ve habercilerinin yüzünü görmek istememiştir. Timur’un bu olay sonucunda Hüseyin ile birlikte bir daha savaşmamaya yemin ettiği söylenmektedir.⁶⁰ Çamur Savaşı⁶¹ olarak geçen bu hâdise Timur için bir ders niteliği taşımaktadır. Ordunun iki kişi tarafından yönetilmesi meşakkatli ve aynı zamanda büyük anlaşmazlıklar doğuruyordu. Her ne kadar olağanüstü derecede yağın yağmur iki Emir’in kollarını bağlasa da yenilginin asıl sebebi ordunun iki başlı yönetilmek zorunda olması ve aradaki inatlaşmadır.

⁵⁵ Şâmi, *Zafernâme*, 42.

⁵⁶ Şakirov-Aslan, *Tüzükât’ı Timur*, 46.

⁵⁷ Roux, *Aksak Timur*, 63.

⁵⁸ Yezdî, *Zafernâme*, 60.

⁵⁹ Lamb, *Emir Timur*, 77.

⁶⁰ Lamb, *Emir Timur*, 80.

⁶¹ Yezdî, *Zafernâme*, 58.

İlyas Hoca bu galibiyet neticesinde önceden yöneticisi olduğu Semerkant'ta muzaffer bir komutan olarak karşılanacağını düşünüyordu. Fakat halk savaşmaya karar vermişti. O günlerde şehirde bir lider bulunmamasına rağmen halk takdire şâyan bir direniş göstermiştir. Yezdî, şehir halkının kendini savunmasını Zafernâme isimli eserinde şu şekilde anlatmıştır: “halk öyle savaştı ki, melekler gökyüzünde onları övdüler. Böylece onlar Cete ordusunun şehre yaklaşmasına izin vermediler.”⁶² İlyas Hoca şehrin bu beklenmedik direnişinden sonra bir de hayvanlarına salgın hastalık bulaşmasıyla birlikte kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Geri dönmek üzere hayvanlarını tekrardan temin etmek istedi. Bunun için Moğolistan'a döndü fakat burada Duğlat Emiri Kamerüddin tarafından öldürüldü.⁶³

Semerkant üzerindeki kuşatma kalkınca iki Emîr birlikte şehre girdiler. Daha önce kötü davranışlar sergilediğini düşündükleri begleri cezalandırdılar. Emir Hüseyin; servete çok düşkün olmasından sebeptir ki; Çamur savaşındaki ağır yenilgiden sonra Timur'un begleri de dâhil olmak üzere pek çok beg üzerindeki vergilerini arttırdı. Timur'un begleri durumu arz edince Timur eşinin küpeleri dâhil kendi maişetinden vergileri ödemek zorunda kaldı.⁶⁴ Emir Hüseyin'in bunu servet düşkününü olmasından sebep yaptığına ispat olan şey, kız kardeşinin küpelerini tanınmasına karşın yine de onları almasıdır. Esasen Timur ile Hüseyin'in arasındaki anlaşmazlığı su yüzüne çıkartan bir başka olay da Olcay Hatun'un Çamur savaşından sonra ani bir şekilde vefat etmesidir.⁶⁵ Olcay Hatun'un vefat etmesiyle birlikte Timur ile Hüseyin arasında bulunan akrabalık bağı da ortadan kalkmış oldu. Emir Hüseyin, kız kardeşine çok defa kötü muamelede bulunmuştu. Timur'un gönlünde bu bir yara olarak kalmıştı.⁶⁶ Bu yüzden arada bulunan Olcay Hatun bağı da koptuktan sonra Timur ile Hüseyin'in arasındaki anlaşmazlık iyice su yüzüne çıkmıştır. Askerler ve halk arasında da Timur'un cömertliğine karşın Hüseyin'in servet düşkünlüğü bilinir hale gelmişti. Bu noktada Timur'un yanındakiler için yaptığı fedakârlıkların ve cömertçe davranışların Emir Hüseyin'i daha da hırçınlaştırdığını söyleyebiliriz.

Hüseyin'in zaman içinde iyice hırçınlaşması Timur açısından alttan alınması zor durumları karşısına çıkartıyordu. Bu yüzden Timur'un da zaman içinde fikirleri değişmiş artık Hüseyin'i ortadan kaldırmanın tek çözüm yolu olacağını düşünmesine sebep olmuştur. Timur'un Hüseyin ile arasında büyüyen problemlerin ancak kılıçla çözüleceğini düşünmeye başlaması onun ağzından şu şekilde aktarılmıştır:

“Emîr Hüseyin ile aramızda akrabalık olduğundan, gönlünde bana hased saklamışsa da ona türlü iyilikler gösterip uzlaşmaya çalıştım; ama dost olmadı. Belh vilâyetini, Hisar şehrini benden ayırıp aldı. Karındaşı olan eşimin hatırı için onun bu işine darılmadım. Bana karşılık vermekte olan emirlerin hepsi boyun eğip itaate geldilerse de Emîr Hüseyin içtiği kasemi, kıldığı ahdi bozup daima gizli

⁶² Yezdî, *Zafernâme*, 61.

⁶³ Roux, *Aksak Timur*, 64.

⁶⁴ Yezdî, *Zafernâme*, 62.

⁶⁵ Aka, *Timur ve Devleti*, 6.

⁶⁶ Lamb, *Emir Timur*, 82.

düşmanlık yapıyordu. Şimdi bunun boynunu kılıçla eğmekten başka çarenin kalmadığını kesin anladım.”⁶⁷

İki Emir arasındaki büyüyen anlaşmazlıkların tek sebebi elbette Emir Hüseyin’in duyduğu kıskançlıktan ibaret olamazdı. Diğer bir sebep de iki Emir arasına giren fitneydi. Yezdî’nin *Zafernâme* adlı eserinde “Emir Hüseyin ile Hazreti Sahipkıran arasına kara kedilerin girişi” başlığında anlatılan olaya göre; Bayezid Celayir’in oğlu Musa-Beg ile kayınbiraderi Ali-Derviş birlik olarak Timur’un ağzından sahte bir mektup yazmışlardır. Bu mektuba göre; Timur, Hüseyin’e karşı darbe hazırlığındadır. Emir Hüseyin bu mektubun doğruluğunu araştırmamış ve sezgilerine göre hareket etmiştir.⁶⁸ Timur bu vakitten sonra Hüseyin’in başlıca rakibiydi. 1366 ile 1370 yılları Timur için Hüseyin’e karşı ittifaklar arama çabası ile geçmiştir. Bu süre zarfında Timur; kendi kabilesi Barlaslar içerisindeki konumunu güçlendirdi, halk nezdinde ismini ve cömertliğini yayacak faaliyetlerde bulundu ve askerlere karşı adaletli davranmaya özen gösterdi. Emir Hüseyin ise vergileri ağırlaştırdı, komutanların gönlünü kıracak davranışlar sergilemeye devam ederek yavaş yavaş saygınlığını yitirmeye başladı. Halkın nezdinde Emir Hüseyin’in önceki Moğol hükümdarlardan farkı yoktu. Emir Hüseyin Mâverâünnehir’i uzun zamandır özlemine çektiği refaha kavuşturamamıştı. Timur ile ilişkilerinde ise barış yapmak ile birbirlerini ortadan kaldırmaya çabalamak arasında gidip gelen bir dört yıl geçirdiler.

İki Emir’in de çok iyi bildiği kaçınılmaz son karşı karşıya gelecek olmalarıydı. Emir Timur daha önce davranarak hükümrانlık kurduğu Keş’den ayrıldı. Hızlı bir şekilde Amuderya’yı geçerek Bahtiryan’ı ele geçirdi. Baskına uğrayan Kunduz teslim olmuştu. Emir Hüseyin’in yönetimi altında yılgınlık yaşayan birçok bey de Timur’un saflarında yer almıştı.⁶⁹ Bu da Timur’un elini kuvvetlendiriyordu. Hüseyin’in ordusu, Timur’un orduları tarafından Amuderya’nın güneyinden atıldı. Dağlara doğru kaçışıp dağıldılar. Nihayetinde Belh civarı kuşatılmış oldu.⁷⁰ Emir Hüseyin daha geniş çaplı bir savaş hazırlığı yapamadan Timur Belh önlerine gelmişti.⁷¹ Timur burada sığındığı kalenin etrafını kuşatmış vaziyette Hüseyin’den teslim olmasını istedi. Emir Hüseyin; burada aman dilenerek Mekke’ye gitmek istediğini söylese de Timur; teslim olmaktan başka çaresi kalmadığını bildirmiştir. Bu şekilde elçilerin gelip-gittiği görüşmelerden sonra ertesi gün Emir Hüseyin’e aman verilmesine karar verildi. Fakat Hüseyin buna güvenmediği için gece gizlice kaleden kaçmak sûretiyle yakınlardaki bir cami minaresine saklandı.⁷² Emîr Hüseyin’in burada tesadüf eseri bir köylü tarafından bulunmasıyla ilgili bir hikâyeyi Yezdî; *Zafername* adlı eserinde şöyle anlatmıştır:

⁶⁷ Şakirov-Aslan, *Tüzükât’i Timur*, 46.

⁶⁸ Yezdî, *Zafernâme*, 63.

⁶⁹ Lamb, *Emir Timur*, 95.

⁷⁰ Lamb, *Emir Timur*, 101.

⁷¹ Roux, *Aksak Timur*, 67.

⁷² Aka, *Timur ve Devleti*, 7.

“Tesadüf bu ya, birisi atımı kaybetmiş ve aramadık yer bırakmamıştı. İçinden “Şu minareye çıkıp her yanı tarayayım. Bakarsın atımı bulurum” diye düşündü. Minareye çıkınca Emîr Hüseyin’i görüp tanıdı. Emîr Hüseyin hayatta kimseye zırnık vermeyen biriydi, fakat korkusundan bir avuç inci çıkarıp adama verdi. Ardından “Eğer bu beladan kurtulursam sana mevkiler vereceğim” dedi ve “ama bundan kimseye söz etmeyeceksin” diye şart koştu. Adam yemin ederek minareden indi ve doğruca Hazreti Sahipkıran’ın huzuruna vardı ve “Bana çok yalvardı ve yemin ettirdi, ama bu sırrı saklamaya benim gücüm yetmez” dedi. Hazret ve beyleri bu sözleri dinledikten sonra atlı ve yaya bir miktar askeri minare tarafına gönderdiler. Emîr Hüseyin kalabalık bir grubun o tarafa geldiğini görünce, minareden inip caminin içinde bir deliğe girdi. Fakat bahtından elbisesinin bir ucu deliğin dışında kalmıştı. Onu arayanlar orada buldular ve ellerini bağlayıp Hazreti Sahipkıran’ın huzuruna getirdiler.”⁷³

Emir Timur esasen eski dostluklarından dolayı Hüseyin’i öldürmeyi düşünmüyordu. Beylerine de “ben onu bağışladım” dedi. Fakat Timur’un beylerinden Keyhüsrev Huttelanî ağabeyinin kanını dava etti. Kısas yapmak istediğini söylediye de Timur onu teskîn ederek bağışlaması gerektiğini söylemiştir. Daha sonrasında Timur’dan izinsiz olarak Hüseyin ve iki oğlu yine de kan davasına öldürülmüştür. Timur bu olayı duyunca hüzünlenmiş ve şu beyti okumuştur:

“Menge yok idi anga meyl-i cefa

Hayalim idi kılsam anga vefa

Ve lekin kıldı köngül özge tavr

Felek yetkürür anga dehr içre cevvr.”⁷⁴

3. Sonuç ve Öneriler

Emir Timur 9 Nisan 1370 tarihinde Ramazan ayı içerisinde bir Çarşamba günü beylerden biat alarak Mâverâünnehir tahtına oturdu. Mâverâünnehir bölgesine tek başına hâkim olduğunda Timur otuz dört yaşında idi. Büyük bir şölen tertipleyerek hazineleri açtırmış ve bütün beylere mertebelerine göre hediyeler dağıtmıştır.⁷⁵ Bu mücadelenin sonunda Emir Hüseyin’in hazinelerinin yanında bir de haremi Timur’un eline geçmişti. Timur; ele geçirdiği Emir Hüseyin’in haremını kendi itibarını arttırmak ve yanında yer alan beyleri memnun etmek için dağıtmıştır. Emir Timur, Emir Hüseyin’in eşlerinden dördünü kendisine ayırdı. Bunların arasında Kazan Han’ın kızı olduğu için Çağatay Hanedanıyla bağlantı kurmasını sağlayan Saray Mülk Hanım da bulunuyordu. Diğerleri ise ona yararlı aşiret ittifakları sağlayan Bayan Süldüs’ün kızı Ulus Aga ile Hızır Yesuri’nin kızı İslam Aga da vardı. Geri kalanlarını da beylere dağıttı.⁷⁶ Timur; Kazan Han’ın kızı Saray Mülk Hanım’ı çocuğu olmamasına rağmen kendi haremında “baş hatun” yapmıştır. Bu evlilik Timur’a “Kürekan” (Han Güveyisi) unvanını kazandırmıştır. Timur bu unvanı ömrünün sonuna kadar taşımaya devam etmiştir. Böylece Emir Timur, atlattığı bin türlü bâdireden sonra Semerkant’ta bir kurultay toplayarak ve Çağatay Ulusunun resmen başına geçerek Timurlu Devleti’nin temellerini atmıştır.

⁷³ Yezdî, *Zafernâme*, 96.

⁷⁴ Yezdî, *Zafernâme*, 97.

⁷⁵ Yezdî, *Zafernâme*, 98.

⁷⁶ Manz, *Timurlenk*, 107.

Semerkant Emir Timur döneminde yeniden imar edildi. Timur zafer kazandığı yerlerden lim ve fikir adamlarını Semerkant'ta getirerek, sadece Timurlu Devleti'nin değil bütün dünyanın başkenti haline getirmiştir. Diğer ülkelerin kralları ve yöneticileri kendi meselelerine çözüm aramak için Semerkant'a geliyorlardı.

Kaynakça / References

- Aka, İsmail. "Timur". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 41/173-177. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Aka, İsmail. *Timur ve Devleti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000.
- Akbulut, Dursun Ali. *Arap Fütûhâtına Kadar Mâveraünnehir ve Horasan'da Türkler*. (Erzurum 1984).
- Aydınlı, Osman. "Necmuddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Neseî: el-Kand fî Zikri Ulemâi Semerkand", *İLAM Araştırma Dergisi*, 3/1 (1999), 229-236.
- Aydınlı, Osman. "Semerkant". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 36/481-484. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Aydınlı, Osman. *Fethinden Yıkılışına Kadar (93-389/11-999) Semerkand Tarihi*. İstanbul: İSAM, 2011.
- Barthold, Vassilij Viladimiroviç. *Four Studies on the History of Central Asia*, (Leiden 1962).
- Barthold, Vassilij Viladimiroviç. *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, (Ankara, 1990).
- Bozkurt, Mahmut Esat. *Aksak Demir'in Devlet Politikası*. İstanbul: Analiz Basım Yayınları, 2005.
- Buharalı, Eşref. "İstahrî ve Havkal'ın Haritalarına Göre Mâveraünnehir", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 99 (İstanbul 1995), 29-77.
- el-Cezerî, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târih*, nşr. Carolus Johannes Tomberg, I-VIII, (Beirut, 1965).
- Eberhard, Wolfram "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbî Asya Halklarının Medeniyeti", *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII (İstanbul, 1925).
- İbnu'l-Esîr, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Esîr. *el-Lubâb fî Tehzîbi'l-ensâb*, I-III, (Beirut, ty.).
- Gibb, Hamilton Alexander Roskeen. *Orta Asya'da Arap Fütûhâtı*, çev. M. Hakkı, (İstanbul, 1930).
- Günaltay, Şemsettin. *Müslümanlığın Çıktığı ve Yayıldığı Zamanlarda Orta Asya'nın Umûmi Vaziyeti*, (Ankara, ty.).
- Halife b. Hayyât, *Târih*, thk. Ekrem Ziya el-'Umerî, (Riyad, 1985).
- H el-Hamevî, Şihabuddin Ebî Abdillâh Yâkut b. Abdillâh el-Hamevî. *Mu'cemu'l-buldân*, I-IV, (Beirut: Dâru's-sâdir, ty.).
- İbn Hâcer Şihâbuddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzîb*, I-VI, (Beirut, 1991).
- İbn Havkal, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Havkal. *Sûretu'l-arz*, thk. Kramers - Johannes Heind, (Leiden, 1938).
- el-Hemedânî, Ebû Abdillâh b. Muhammed b. İshâk el-Hemedânî. *Kitâbu'l-buldân*, thk Yusuf el-Hâvî, (Beirut, 1996).
- İbn Hurdazbih, Ebû'l-Kâsım Ubeydullah b. Abdullâh b. Hurdazbih. *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, nşr. M. Mahzûm, (Beirut, 1988).
- el-İştahrî, Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed el-İştahrî. *Kitâbu'l-mesâlik ve'l-memâlik*, nşr. M. J. De Goeje, (Leiden, 1967).
- Kâtip Çelebî Mustafa b. Abdillâh el-Kostantinî, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-Kutubi ve'l-funûn*, thk. Muhammed Şerafettin Yaltkaya, I-II, (İstanbul, 1941).
- el-Kazvîni, Zekeriyâ b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni. *Âsâru'l-bilâd ve ahbâru'l-'İbâd*, (Beirut, ty.).
- Kılıç, İlyas. *Emir Timur'un Devlet Kurma Mücadelesi 1336-1370*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kitapçı, Zekeriya. "İslamiyetin Asya Türk Medeniyetinin Beşiği Semerkand ve Havalisinde İlk Yayılışı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 25 (İstanbul 1983), 109-135.
- Kurat, Nimet Akdes. "Kuteybe b. Müslim'in Harizm ve Semerkand'ı Zaptı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6/5 (Ankara 1948), 385-415.

- Kurt, Hasan. *Emevi ve İlk Abbâsi Halifeleri Döneminde Buhara Bölgesi*, (Ankara, 1997).
- Kutlu, Sönmez. *Mürcie ve Horasan-Maveraünnehir'de Yayılışı*, (Ankara, 1994).
- Lamb, Harold Albert. *Emir Timur*. Çev. A. Göke Bozkurt. İstanbul: İlgî Kültür Sanat Yayınları, 2022.
- Law, David A. *From Samaria to Samarkand: The Ten Lost Tribes of Israel*, (Amerika, 1992).
- Ligeti, Louis. *Bilinmeyen İç Asya*, Macarcadan çev. Sadettn Karatay, (Ankara, 1986).
- Manz, Beatrice Forbes. *Timurlenk Bozkırların Son Göçebe Fatihî*. Çev. Zuhâl Bilgin. İstanbul: Kronik Kitap Yayınları, 2018.
- el-Mes'ûdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Huseyin el-Mes'ûdî. *Murûcu'z-zeheb ve Medâinu'l-Cevher* thk. M. Muhammed Kamîha, I-IV, (Beyrut, 1986).
- Ebu Muhammed Ahmed b. A'sem el-Kûfî, *Kitâbul-futûh*, I-IV, (Beyrut, 1986).
- Neagoe, Manole. *Bozkırın Üç Atlısı*. Çev. Müstecip Ülküsal. İstanbul: Çatı Kitapları Yayıncılık, 2004.
- en-Nerşahî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer en-Nerşahî. *Târihu Buhârâ*, Farsçadan Arapçaya çev. ve thk. Emîn Abdulmecid Bedevî-Nasrullah Mubeşşir et-Tırâzî, (Kâhire, 1965).
- en-Nesefî, Necmeddîn Umer b. Muhammed b. en-Nesefî. *el-Kand fî zikr-i ulemâi Semerkand*, thk. Nazar Muhammed el-Faryâbî, (Suudi Arabistan: Mektebetu'l-kevser, 1991).
- Öngel, Bahaeddin. *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, (Londra, 1905).
- Öngel, Bahaeddin. *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, (Ankara, 1984).
- Roux, Jean Paul. *Aksak Timur İslam'ın Kutsal Savaşçısı*. Çev. Ali Rıza Yalt. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1994.
- İbn Rüşd, Ebû Ali Ahmed b. Amr b. Rüşd. *el-A'lâku'n-nefise*, VII, nşr. M. J. De Goeje, (Leiden 1891).
- es-Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdulkerim b. Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî. *Kitâbu'l-ensâb*, thk Abdullah Ömer el-Bârûdî, I-V, (Beyrut, 1988).
- Sezgin, Fuat. *Târihu't-turasi'l-Arabî*, Almancadan Arapçaya çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî, Saïd Abdurrahîm, I-II[IX cilt halinde], (Suudi Arabistan, 1983-1984).
- Şakirov, Kutlukhan – Aslan Adnan. *Timur'un Günlüğü -Tüzükât'ı Timur*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.
- Şâmi, Nizamüddin. *Zafernâme* Çev. Necati Lugal. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987.
- Şeşen, Ramazan. *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, (Ankara, 1985).
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî. *Târihu'r-Rusûl ve'l-mulûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, I-XI, (Kâhire, ty.).
- Ebû Tâhir Semerkandî, Semeriyeye, nşr. İrec Afşar, (Tahran, 1343/1924).
- Togan, Nazmiye. "Peygamber Zamanında Şarkî ve Garbî Türkistan'ı Ziyaret Eden Çinli Budist Rahibi Huen-Çang'ın Bu Ülkelerin Siyâsî ve Dînî Hayatına Ait Kayıtları", *İslâm Tatvikleri Esntitüsü Dergisi*, IV, 1, (İstanbul, 1964), 21-64.
- Togan, Zeki Velidi. *Umûmi Türk Tarihine Giriş*, (İstanbul 1981).
- Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb. *Kitabu'l Buldan*, nşr. M. J. De Goeje, (Londra, 1891).
- Yezdî, Şerefüddin Ali. *Emir Timur (Zafernâme)*. Çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Yıldız, Hakkı Dursun. *İslâmiyet ve Türkler*, (İstanbul, 1976).
- Yüksel, Musa Şamil. "Arap Kaynaklarında Timur", *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (2004), 85-126.
- ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî. *A'lâmu'n-nubelâ*, thk. Şu'ayb Arnavud-Huseyn Esed ve arkadaşları, I-XXV, (Beyrut, 1990).
- ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî. *Târihu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhiri ve'l-'Alâm*, thk. Umer Abdusselam et-Tedmûrî, I-XXXXVII, (Beyrut, 1990).

---

ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî. *Tezkiretu'l-huffâz*, thk. Abdurahman b. Yahyâ el-Muallimî, I-IV, (Beyrut, 1374).

Orijinallik Beyanı / Declaration of Authenticity

Makale genel kabul gören İntihal.Net sisteminde taranmış ve benzerlik oranı %20'yi geçmemiştir. / The article was scanned in the generally accepted Intihal.Net system and the similarity rate did not exceed 20%.

Akademik Etik Beyanı / Academic Ethics Statement

“Semerkant Tahtına Giden Yolda Emir Timur ile Emir Hüseyin Mücadelesi” başlıklı makale bilimsel araştırma tekniklerine ve akademik etik ilkelerine uyularak hazırlanmış, veriler üzerinde herhangi bir tahrifat veya çarpıtma yapılmamış, başka bir araştırmadan kısmen veya tamamen intihal edilmemiş, yayınlanması amacıyla başka bir yayın organına gönderilmemiştir. / The article titled “The Struggle Between Emir Timur and Emir Hussein on the Road to the Throne of Samarkand” has been prepared in accordance with scientific research methods and academic ethical principles. No data has been falsified or distorted, and it has not been partially or fully plagiarized from any other research. Additionally, it has not been submitted to any other publication for the purpose of publication.

Etik Kurul Beyanı / Ethics Committee Declaration

Araştırma doküman incelemesine dayalı olduğundan, etik kurul onayı gerekmemektedir. / Ethics committee approval is not required as the research is based on document review

Çatışma Beyanı / Conflict Statement

“Semerkant Tahtına Giden Yolda Emir Timur ile Emir Hüseyin Mücadelesi” başlıklı makalede kişi ve kurumlarla hiç bir çıkar çatışması söz konusu değildir. / There are no conflicts of interest with individuals or institutions in the article titled “The Struggle Between Emir Timur and Emir Hussein on the Road to the Throne of Samarkand.”

Teşekkür / Thank Text

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına çok teşekkür ederiz. / We would like to sincerely thank the staff of the Eskişehir Osmangazi University Library.

DEDICATION / İTHAF / إهداء

This article is dedicated to the scientists, students, health workers, religious officials, journalists, babies, children and innocent civilians who lost their lives as a result of Israel's brutal, barbaric, inhumane and illegal attacks on universities, schools, hospitals, refugee camps, homes, mosques and churches in Gaza. Israel's attempt to expel more than two million Gazans from their homes and lands is inhumane. All Israeli occupations and attacks that violate international law, human rights and freedoms are crimes and therefore Israel must be prosecuted.

Bu makale, İsrail'in Gazze'deki üniversitelere, okullara, hastanelere, mülteci kamplarına, evlere, camilere ve kiliselere düzenlediği vahşi, barbar, insanlık ve hukuk dışı saldırıları nedeniyle hayatını kaybeden bilim insanları, öğrenciler, sağlık çalışanları, din adamları, gazeteciler, bebekler, çocuklar ve masum sivillere ithaf edilmiştir. İsrail'in iki milyondan fazla Gazzeliyi evlerinden ve topraklarından sürgün etmek istemesi insanlık dışıdır. İsrail'in uluslararası hukuka, insan hak ve hürriyetlerine aykırılık içeren tüm işgal ve saldırıları suçtur ve bu nedenle yargılanması gerekmektedir.

هذه المقالة موجهة إلى العلماء والطلاب وعاملين في مجال الصحة ورجال الدين والصحفيين والرضع والأطفال والمدنيين الأبرياء الذين فقدوا حياتهم بسبب الهجمات الوحشية واللاإنسانية وغير القانونية التي شنتها إسرائيل على الجامعات والمدارس والمستشفيات ومخيمات اللاجئين والمنازل والجوامع والكنائس الموجودة في غزة. فما تريده إسرائيل من نفي

وتهجير أكثر من مليوني فلسطيني من أراضيهم ومنازلهم هو أمر غير إنساني. إن كافة ما فعله إسرائيل من هجمات تنافى مع حقوق الإنسان والحريات والقانون الدولي هي جرائم ولهذا السبب يجب محاكماته.

Yazarlık Katkısı / Authorship Contribution

“Semerkant Tahtına Giden Yolda Emir Timur ile Emir Hüseyin Mücadelesi” başlıklı çalışmada Said Muhammed Aktaş'ın katkısı %60, Dr. Erşahin Ahmet AYHÜN'ün katkısı %40'tır. / In the study titled “The Struggle Between Emir Timur and Emir Hussein on the Road to the Throne of Samarkand,” Said Muhammed Aktaş contributed 60%, while Dr. Erşahin Ahmet AYHÜN contributed 40%.